

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

กระบวนการจัดการชุมชนในการเป็นพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ใน
เขตภาคเหนือ ประเทศไทย

Community management process for natural resource conservation buffer
forest conservation area in northern thailand

ยุชิตา กันหาหมิง*, พัทน์พิตตา ศรีสมพงษ์**, วาริชต์ มัชยัมบุรุช***, ฤทัยภัทร พิมลศรี****
Yuchita Kunharming *, Phatpitta Sreesoompong **, Warach Madhyamapurush ***,
Ruthaiphath Phimolsri ****

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง กระบวนการจัดการชุมชนในการเป็นพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชนป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะจง โดยสัมภาษณ์กับผู้นำชุมชน/ประธานหรือคณะกรรมการที่เป็นผู้ดำเนินการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนจำนวน 20 คนวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้รวบรวมจากกลุ่มผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการชุมชนโดยนำมาประมวลและวิเคราะห์แล้วสรุปผลตามประเด็นการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า สถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชนในแต่ละแห่งนั้นได้นำเอาความโดดเด่นและมีอัตลักษณ์ในชุมชนที่มีเป็นทุนอยู่แล้ว ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ การดำรงชีวิตหรือประเพณีชุมชน อาศัยความโดดเด่นเหล่านี้มาใช้ประโยชน์ในด้านของการท่องเที่ยวโดยที่ชุมชนเองนั้นร่วมรักษาและชูความโดดเด่นขึ้นมา การร่วมมือกันของชุมชนส่งผลให้เกิดความสามัคคีและหวงแหนทรัพยากรต่างๆ เกิดรายได้ โอกาสทางอาชีพ และคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งส่งผลถึงรุ่นลูกหลานได้ทำให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การบริหารจัดการพื้นที่ชุมชนทั้ง 10 แห่ง มีการบริหารจัดการพื้นที่ใน 2 รูปแบบ ได้แก่ ชุมชนบริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุมชนกันเองโดยไม่มีหน่วยงานภาครัฐเข้าไปดูแล มาจากความต้องการของชุมชนเอง ร่วมมือกัน โดยมีการจัดตั้งเป็นกลุ่ม แบ่งหน้าที่กันทำงาน ซึ่งโดยส่วนมากจะอยู่ในรูปแบบของคณะกรรมการหมู่บ้าน และชุมชนร่วมมือกับภาครัฐ โดยมีหน่วยงานเข้ามาช่วยดูแล ให้การสนับสนุนในด้านของการให้ความรู้การจัดการ การบริหาร เป็นต้น โดยจะมีการตั้งคณะกรรมการที่ดูแลโดยเฉพาะด้าน เช่น ด้านการท่องเที่ยว ด้านการอนุรักษ์ป่า เป็นต้น

คำสำคัญ: การจัดการชุมชน, พื้นที่อนุรักษ์, ป่ากันชน

* , ** , *** , **** สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะบริหารธุรกิจและนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

* , ** , *** , **** Tourism and Hotel Management , School of Business and Communication Arts , University of Phayao

Corresponding Author; Email: thanyathip.b@sskru.ac.th

Abstract

Subject research Community management process for natural resource conservation buffer forest conservation area in northern Thailand, The purpose of this study was to study the situation of tourism in the community and the management of community buffer forest conservation areas in the northern region of Thailand. It is a qualitative research using specific interviews 20 people were interviewed with community leaders/chairmen or committees that handle community tourism. Data were analyzed by in-depth interviews. Use the analysis of content gathered from community leaders or community committees to be processed and analyzed and summarized according to the study issues.

The results showed that The tourism situation of each community has brought out the prominence and identity in the existing community. both natural resources livelihoods or community traditions Based on these outstanding features, they are utilized in the field of tourism, with the community itself contributing to maintaining and raising the prominence. The cooperation of the community results in unity and cherishing resources, generating income, career opportunities. and good quality of life which has been passed on to the next generation, resulting in sustainable tourism The management of the 10 community areas is managed in 2 ways: The community manages the community area by itself without any government agencies to take care of it. Comes from the needs of the community. Collaborate by forming a group. division of duties Most of which are in the form of village committees. and the community cooperates with the government with agencies to help take care of Provide support in terms of educating, managing, administering, etc., by setting up a committee that takes care of specific areas such as tourism. forest conservation, etc.

Key Words: Community management, Conservation area, Buffer forest

บทนำ

การท่องเที่ยวถือเป็นอุตสาหกรรมหลักที่มีความสำคัญและสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยมากเป็นอันดับหนึ่ง ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศให้ดีขึ้นด้วย โดยประเทศไทยเองนั้นได้รับการยอมรับจากคนทั่วโลกว่าเป็นหนึ่งในประเทศที่เป็นจุดหมายปลายทางของแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการอยากจะมาสัมผัสสัมผัสส่งผลให้สถานการณ์การท่องเที่ยวภายในประเทศไทยมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากรายได้จากการท่องเที่ยวใน ปี 2561 มีการขยายตัวขึ้นร้อยละ 16.07 โดยรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างประเทศขยายตัวร้อยละ 17.55 และรายได้จากนักท่องเที่ยวชาวไทยขยายตัวร้อยละ 12.21 (สาลินีและคณะ , 2561) ดังนั้นรัฐบาลจึงได้มีนโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง หากแต่การเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนั้นแม้จะก่อให้เกิดผลดีในด้านเศรษฐกิจ การจ้างงาน การลงทุน การสร้างรายได้เข้าประเทศแล้วนั้น ยังส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของสถานที่นั้นๆหากไม่มีการบริหารจัดการที่ดีส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมลง ปัญหามลภาวะ การทำลายทัศนียภาพ ค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้น วิถีชีวิตของชุมชนที่เปลี่ยนไป การสูญเสียความเป็นตัวตนหรือเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้นๆ หรือแม้กระทั่งการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม ความขัดแย้งในการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ฉะนั้นเพื่อให้เกิดความสมดุลกันระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์จึงเกิดแนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขึ้น พร้อมกับการค้นหาการท่องเที่ยวทางเลือกที่มีความหลากหลาย เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวสีเขียว การท่องเที่ยวชนบทรวมถึงการท่องเที่ยวชุมชนด้วย อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไม่ได้จำกัดแค่เฉพาะการท่องเที่ยวทางเลือกเท่านั้นแต่การท่องเที่ยวทุกรูปแบบต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งในปัจจุบันกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้เน้นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม เสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนซึ่งมีความสอดคล้องกับองค์การสหประชาชาติที่ได้กำหนดให้ในปี พ.ศ. 2560 เป็นปีแห่งการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา , 2560)

การท่องเที่ยวชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ค่านึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม โดยที่คนในท้องถิ่นนั้นๆเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เพียงแต่จะตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวแต่ยังรวมถึงการสร้างศักยภาพของคนในท้องถิ่นนั้น และต้องไม่ทำลายวิถีชีวิตเดิมหรือทรัพยากรของชุมชนที่มีอยู่ ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในกลุ่มประเทศอาเซียนที่ประสบความสำเร็จจากการท่องเที่ยวชุมชนดังจะเห็นได้จากการที่ชุมชนในหลายๆชุมชนได้รับรางวัลทางการท่องเที่ยว อาทิ ชุมชนบ้านเชียง ชุมชนบ้านไร่กองขิง ชุมชนบ่อหินฟาร์มสเตย์ ชุมชนบ้านแม่กำปอง ชุมชนบ้านปราสาท ชุมชนบ้านนาต้นจั่น เป็นต้น ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวชุมชนในประเทศไทยนั้นมีความหลากหลายทั้งระบบนิเวศวิทยา ป่าเขา วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ เป็นปัจจัยเสริมให้การท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่มีความโดดเด่นโดยมีการบูรณาการ

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตสู่ระบบการท่องเที่ยวธรรมชาติโดยมีสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน โดยเฉพาะพื้นที่เปราะบางตามชายขอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยมีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบและมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมอนุรักษ์และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในท้องถิ่นเนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ใกล้กับชุมชนชนบทมากที่สุด ซึ่งนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 กรมอุทยานแห่งชาติฯ ได้เริ่มจัดทำโครงการนำร่องในการพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืนโดยเน้นสร้างความแข็งแกร่งให้กับราษฎรและชุมชน โดยได้ดำเนินโครงการการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนมีส่วนร่วมซึ่งเป็นกิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมเพื่อการเสริมสร้างเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนให้แก่ชุมชน โดยพื้นที่อุทยานแห่งชาติในเขตภาคเหนือของประเทศไทย เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีภารกิจและความรับผิดชอบต่อที่สำคัญ คือ การจัดการทรัพยากรในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ สนับสนุนการดำเนินงานเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และกิจกรรมชุมชนในพื้นที่อนุรักษ์ ซึ่งอุทยานแห่งชาติในเขตภาคเหนือ มีเนื้อที่ครอบคลุม 17 จังหวัด ซึ่งในแต่ละพื้นที่มีความโดดเด่นแตกต่างกันออกไป โดยในปี พ.ศ. 2562 อุทยานแห่งชาติในเขตภาคเหนือมีจำนวนนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว จำนวน 5,966,144 คน (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช , 2562)

ชุมชนรอบอุทยานบางแห่งได้ถูกพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่จะมีความโดดเด่นและมีอัตลักษณ์ในชุมชนอยู่แล้วเป็นทุนเดิมไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ ลักษณะการดำรงชีวิตหรือประเพณีที่สืบทอดกันมาของชุมชน โดยที่ความโดดเด่นเหล่านี้มาจากพื้นฐานของชุมชนเองที่มีอยู่แล้วเพียงแค่ชุมชนร่วมรักษาและชูความโดดเด่นขึ้นมาและบางแห่งได้รับรางวัลจากการประกวดชุมชนอีกด้วย ปัจจัยสำคัญที่ชุมชนจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้นั้นต้องมาจากความต้องการของชุมชนเอง ร่วมมือกัน หรือในบางชุมชนอาจมีหน่วยงานมาช่วยสนับสนุนในการให้ความรู้ด้านการจัดการ การบริหาร เป็นต้น การร่วมมือกันของชุมชนจะส่งผลให้ชาวบ้านเกิดความสามัคคีและหวงแหนทรัพยากรต่างๆ ของชุมชนนอกจากนี้ยังถือเป็นการส่งผลประโยชน์โดยตรงถึงให้มือชาวบ้านทั้งในด้านรายได้ โอกาสทางอาชีพ และคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งปัจจัยเชิงบวกดังกล่าวจะสามารถส่งต่อไปถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน ถือเป็นการท่องเที่ยวที่เป็นไปอย่างยั่งยืน (ศศิชา หมดมลทิล, 2562)

ฉะนั้นการศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ของชุมชนซึ่งบางแห่งประสบความสำเร็จเกิดรายได้จากการท่องเที่ยวหมุนเวียนในชุมชนเพิ่ม แต่บางแห่งเกิดผลกระทบด้านลบต่อชุมชนตามมาได้ อาจเพราะแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวจะเป็นแรงดึงดูดให้นายทุนหรือผู้ประกอบการจากภายนอกเข้ามาลงทุนในชุมชนเพื่อหาผลประโยชน์ซึ่งอาจคำนึงถึงผลกระทบต่อชุมชนไม่

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

มากพอจึงเกิดคำถามขึ้นว่าชุมชนที่อยู่บริเวณของพื้นที่อนุรักษ์จะมีวิธีการจัดการอย่างไรให้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชนป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่การศึกษาโดยมีการศึกษาจากชุมชนที่มีรายชื่อจากศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-N-CC : Thailand CBT Network Coordination Center) , ชุมชนที่ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวในเขตภาคเหนือตั้งแต่ปี พ.ศ.2550-2562 และรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย (Thailand Tourism Awards) ตั้งแต่ปี พ.ศ.2539-2562 จำนวน 60 ชุมชน โดยคัดเลือกชุมชนที่มีพื้นที่อยู่ในเขตป่ากันชนในเขตภาคเหนือ จำนวน 10 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านถ้ำ ชุมชนบ้านหัวทุ่ง ชุมชนบ้านไร่กองซิง ชุมชนบ้านโปง จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนบ้านบัว จังหวัดพะเยา ชุมชนป่าต้นน้ำพอง ชุมชนหนองแม่เฒ่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ชุมชนบ้านห้วยฮี้ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ชุมชนบ้านขอดี จังหวัดลำปาง และชุมชนบ้านห้วยหาด จังหวัดน่าน

ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยว กิจกรรม การจัดตั้งชมรมหรือองค์กรในการพัฒนาการท่องเที่ยว สถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาระบบการจัดการชุมชนในการเป็นพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทยประกอบไปด้วยวิธีการ คือ การศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชนป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะจงมีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ซึ่งผู้วิจัยเลือกใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in – depth interview) ที่เผชิญหน้ากัน (face to face) โดยมี แบบสัมภาษณ์ซึ่งประกอบด้วยคำถามเปิด ซักไซ้ติดตามประเด็นตามหัวข้อหลัก (key topic) อาทิ เช่น ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยว กิจกรรม การจัดตั้งชมรมหรือองค์กรในการพัฒนาการท่องเที่ยว สถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชน

ประชากรกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการของชุมชนที่เป็นแกนนำในการอนุรักษ์ป่าและการท่องเที่ยวในชุมชนซึ่งมีความเป็นไปได้ที่ชุมชนจะได้จัดทำกรอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและดำเนินการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมาแล้ว ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสุ่มตัวอย่างแบบการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงบุคคล (Purposive

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

sampling) วิธีการเลือกกรณีตรงตามประเด็นวิจัยมากที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการสอบถามชุมชนเพื่อสำรวจว่ามีจำนวนเท่าใดที่เข้าเกณฑ์และชุมชนที่คัดเลือกนั้นมีความสอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จากนั้นดำเนินการเลือกแบบเจาะจงคัดเฉพาะชุมชนที่เข้าเกณฑ์มากที่สุดแล้วดำเนินการเก็บข้อมูลในพื้นที่โดยเลือกที่จะสัมภาษณ์กับผู้นำชุมชน/ประธานหรือคณะกรรมการที่เป็นผู้ดำเนินการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนจำนวน 20 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ คือ การบันทึกข้อมูลจากเอกสาร เพื่อพัฒนาไปสู่เค้าโครงประเด็นในการสัมภาษณ์ หลังจากนั้นได้แบบสัมภาษณ์เพื่อใช้เป็นแนวทางข้อคำถามตามแบบของการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in - depth interview) เกี่ยวกับในการอนุรักษ์ป่าและการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อให้ผู้ตอบให้ข้อมูลและรายละเอียดในประเด็นที่ศึกษาให้มากที่สุดนำไปสู่ข้อมูลสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชน

การทดสอบความตรงของเนื้อหา (content of validity) หมายถึง เครื่องมือนั้นได้ครอบคลุมเนื้อหาหรือประเด็นในสิ่งที่ต้องการวัดได้ครบถ้วน (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2550) ผู้วิจัยจะสร้างแบบสัมภาษณ์จากแนวทางที่ผู้วิจัยได้ประมวลจากการตรวจเอกสาร ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นพื้นฐานในการสร้างประเด็นคำถามที่ครอบคลุมเนื้อหาส่วนต่างๆ โดยได้ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) เพื่อวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item objective congruence Index = IOC) ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยคัดเลือกเฉพาะข้อคำถามที่มีค่า IOC = 0.50 ขึ้นไป ผลการทดสอบค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.85

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยเก็บข้อมูลในพื้นที่ (on - site survey) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in - depth interview) กับกลุ่มเป้าหมาย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้รวบรวมจากกลุ่มผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการชุมชน ผู้วิจัยจะนำมาประมวลและวิเคราะห์แล้วสรุปผลตามประเด็นการศึกษา ซึ่งจะได้ข้อมูลสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชนปากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

ผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนแต่ละแห่ง พบว่า

ชุมชนบ้านโป่ง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนที่ได้รับการพัฒนาจากสถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ในปี 2535 เพื่อขอใช้ประโยชน์ในเขตพื้นที่ป่าไม้ เพื่อการศึกษาและพัฒนาป่าไม้บ้านโป่ง โดยมีกิจกรรมตกปลา อ่างเก็บน้ำห้วยใจ๋ แปลงสาธิตไม้ตัดดอกเมืองหนาวไว้พระวัดดอยแทนพระยาหลวงดำนาน 700 ปี เดินเท้าขึ้นจักรยาน ศึกษาความหลากหลายทางธรรมชาติ โดยเริ่มทดลองรับกลุ่มนักท่องเที่ยวในปี 2545 มีการสร้างอาคาร เส้นทางท่องเที่ยว พิพิธภัณฑ์ การขอมาตรฐานโฮมสเตย์ โดยปัจจุบันเน้นการจัดทำค่ายลูกเสือและเนตรนารีและนักท่องเที่ยวกลุ่มศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติ

ชุมชนบ้านบัว จังหวัดพะเยา เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็นเป็นสุข ” และหมู่บ้านพึ่งตนเอง อีกทั้งยังเป็นต้นแบบและเป็นแหล่งศึกษาดูงานเพื่อศึกษาเรียนรู้วิถีพอเพียง เป็นสถานที่ฝึกอบรมของหน่วยงานต่าง ๆ อีกด้วย เพราะมีวิทยากรของชุมชน และ องค์ความรู้จากฐานเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนบ้านบัว เช่น การเรียนรู้การจักสานแข่ง การเรียนรู้การจักสานส้อมไม้ การทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ การเรียนรู้เศรษฐกิจตามรอยพ่อ เรียนรู้พลังงานทดแทน เป็นต้น

ชุมชนหนองแม่เฒ่า จังหวัดเพชรบูรณ์ มีจุดเด่นในด้านการจัดการการท่องเที่ยวที่ชัดเจน มีพื้นที่ป่าดงดิบ มีลำน้ำเข็กที่กั้นเป็นขอบเขตระหว่างหมู่บ้านกับอุทยาน ชุมชนมีการจัดการพื้นที่อนุรักษ์แหล่งธรรมชาติให้การท่องเที่ยวมีคุณค่ามากขึ้น กิจกรรมการท่องเที่ยวมีการนั่งเรือไปตามลำน้ำเขตกวนกานาชนิด สัมผัสกับวิถีชีวิตแบบชาวบ้าน ดูผีเสื้อหายาก นั่งรถทำการเกษตรให้อาหารปลา ชมโรงอบสมุนไพร โรงตัดเย็บผ้า ก่อตั้งขึ้นในปี.ศ 2525 จนถึงปัจจุบันมีการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชนและมีการกระจายรายได้ให้ชุมชนอย่างทั่วถึง

ชุมชนบ้านห้วยฮี้ จังหวัดแม่ฮ่องสอน หมู่บ้านของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ที่เรียกตัวเองว่าปกากะญอ ชาวบ้านที่นี่มีการทำไร่หมุนเวียนซึ่งเป็นภูมิปัญญาในการทำเกษตรกรรมที่ตกทอดกันมาอย่างยาวนานและยังมีวิถีชีวิตที่น่าสนใจหลายอย่างเช่น การจักสานและการทอผ้า เป็นต้น

ชุมชนบ้านถ้ำ จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวคือถ้ำเชียงดาว โดยภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อยที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติบางแห่งเป็นชอกหลืบมีความระยิบระยับสามารถจินตนาการเป็นรูปต่างๆ มีน้ำไหลเย็นจากในถ้ำ มีปลาหลากหลายสายพันธุ์ โดยส่วนมากคนในชุมชนจะเป็นชาวไทยใหญ่ โดยชุมชนตระหนักในทรัพยากรที่ตัวเองมีอยู่และศักยภาพของตนเองเสริมสร้างให้เกิดการแข่งขันให้ความสำคัญกับการยั่งยืนการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกภาคส่วนและมีการประเมินสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นพัฒนาและปรับปรุงโดยมีความตระหนักวางแผนในทรัพยากรท้องถิ่นและความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนรวมถึงตัวชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ชุมชนบ้านหัวทุ่ง จังหวัดเชียงใหม่ เริ่มจัดตั้งกลุ่มขึ้นในปี 2553 โดยชุมชนจัดตั้งกลุ่มกันเองหลังจากนั้นจึงมีหน่วยงานราชการอื่นๆเข้ามาช่วยเหลือ โดยมีกิจกรรมในชุมชนคือเส้นทางศึกษาธรรมชาติ วิถีชีวิต

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ชาวบ้าน การมีกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนที่มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนในเรื่องของการปลูกป่าทำแนวกันไฟ การปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของป่าในชุมชน การออกแบบระดมความคิดแลกเปลี่ยนแล้วลงมือปฏิบัติช่วยกันชุมชน

ชุมชนบ้านไร่กองขิง จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนที่มีการรักษาสุขภาพทั้งกายและใจด้วยสมุนไพร มีความเป็นอยู่ที่ดีกับการใช้ชีวิตแบบพอเพียง เรียบง่ายและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อยอดจนกลายเป็นผลิตภัณฑ์และแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยมีการส่งเสริมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่าง การย่ำขาง หรือการใช้ความร้อนผสมกับการนวดและภูมิปัญญาสรีรศาสตร์ของพื้นบ้านล้านนาอันเป็นเอกลักษณ์ ชันโตกที่ปรุงจากวัตถุดิบในสวนเกษตรอินทรีย์ เรียนรู้การทำลูกประคบสมุนไพร และทดลองนวดแผนโบราณ โดยเริ่มดำเนินขึ้นในปี พ.ศ.2554 เป็นต้นมา โดยมีการบริหารจัดการพื้นที่ใช้สอยด้วยการแบ่งโซนพื้นที่ใช้ประโยชน์และการตั้งกฎระเบียบการใช้ประโยชน์ในพื้นที่

ชุมชนป่าต้นน้ำพอง จังหวัดเพชรบูรณ์ ชุมชนมีการสำรวจพื้นที่ป่าเพื่อทำแนวเขตป่า สำรวจพันธุ์ไม้ ความหลากหลายทางชีวภาพและทรัพยากรภายในป่าชุมชน การลาดตระเวนตรวจป่า เพื่อป้องกันการลักลอบตัดไม้ มีการจัดกิจกรรมบวชป่า สืบชะตาป่าชุมชนเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้รักษาป่า การจัดทำฝายขนาดเล็กเพื่อสร้างความชุ่มชื้นในป่าชุมชน การอบรมให้ความรู้ เพื่อสร้างจิตสำนึกด้านการรักษาป่าให้กับสมาชิกเครือข่ายและชาวบ้านทั่วไป การจัดตั้งศูนย์สิ่งแวดล้อมศึกษาป่าต้นน้ำ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การสร้างจิตสำนึกและจัดกิจกรรมค่ายสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงการจัดตั้งคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายป่าอำเภอน้ำหนาว โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายป่าชุมชนต้นน้ำพองเพื่อดูแลพื้นที่โดยเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา

ชุมชนบ้านขอใต้ บ้านขอเหนือ จังหวัดลำปาง มีการจัดตั้งป่าชุมชน 1,500 ไร่ และขอขยายพื้นที่เฝ้าระวังป้องกันไฟป่าเข้าไปในอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน ทำแนวกันไฟ มีหน่วยลาดตระเวนที่สามารถป้องกันไฟป่าได้ถึง 6 ปีติดกัน ทำให้ป่าคืนความสมบูรณ์มาเป็นแหล่งอาหาร ต้นน้ำพื้น นามาสู่การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร ทั้งระบบเหมืองฝายและอ่างเก็บน้ำ ปันผลกำไรจากกลุ่มอาชีพมาจัดตั้งกองทุนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กลายเป็นแบบอย่างการจัดการป่าที่อยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 โดยการใช้ชุมชนเป็นฐาน การแบ่งงานแบ่งหน้าที่ให้แต่ละฝ่ายช่วยเหลือกันในชุมชน

ชุมชนบ้านห้วยหาด จังหวัดน่าน ชุมชนวัฒนธรรมชาวลื้อที่ให้ความสำคัญกับเครือญาติมาเป็นหลักในการทำงาน การสร้างการมีส่วนร่วมคิดร่วมตัดสินใจกัน การฟื้นป่าเพื่อสร้างแหล่งน้ำให้กับหมู่บ้านในบริเวณที่เคยเป็นไร่เลื่อนลอย การฟื้นป่าในพื้นที่อื่นๆ รวมทั้งการทำแนวป้องกันไฟป่า การลาดตระเวน การสร้างฝายชะลอน้ำ จัดทำกติกาการใช้ประโยชน์และกันพื้นที่จัดทำป่าชุมชน การใช้ประเพณีไทลื้อเป็นสิ่งยึดโยงจิตใจในการทำงานการอนุรักษ์ร่วมกัน เช่น การเลี้ยงแก้มหรือการเลี้ยงผีสบห้วย การเลี้ยงผีไร่-นา-สวน การบวชป่า และสืบชะตาน้ำ การสร้างอาชีพทดแทนการปลูกข้าวโพด การปรับพื้นที่เป็นนาขั้นบันได นาข้างห้วย ปลูกพืช

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

อายุสั้น หลังเกี่ยวข้าว ปศุศัตว์ขูดบ่อปลาส่วนรวมเพื่อเปิดขายบัตรนำ รายได้ไปใช้ในงานสาธารณประโยชน์ และตั้งกลุ่มอาชีพทอผ้า กลุ่มผลิตไม้กวาดดอกกก ปลูกสมุนไพรรและผลไม้ การ จัดทำเส้นทางท่องเที่ยว ธรรมชาติ น้ำตกห้วยขวางแหล่งอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำและชมวัฒนธรรมไทลื้อบ้านห้วยหาด-บ้านหลักลาย โดยมี ระยะเวลาการทำงานนับตั้งแต่ ปี พ.ศ.2553 เป็นต้นจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีการบริหารจัดการพื้นที่โดยชุมชน จัดสรรกันเอง เน้นชุมชนช่วยเหลือกัน

และผลจากการศึกษาเชิงพื้นที่ได้ข้อสรุปว่าชุมชนทั้ง 10 แห่ง มีรูปแบบการจัดการ พื้นที่ใน 2 รูปแบบ คือ 1. ชุมชนบริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุมชนเอง และ 2. ชุมชนร่วมมือกับภาครัฐ โดยมีหน่วยงานเข้ามา ช่วยดูแล โดยการบริหารจัดการในรูปแบบที่ 1 นั้นชุมชนมีการบริหารจัดการดูแลพื้นที่ชุมชนเองโดยไม่มี หน่วยงานภาครัฐเข้าไปดูแล เกิดจากความต้องการของชุมชนเองในการร่วมมือกันเพื่อแก้ปัญหาในพื้นที่ พัฒนา สังคมและตนเองมากกว่าที่จะเน้นในเรื่องของการเกิดรายได้ อีกทั้งในเรื่องของความพร้อมและข้อจำกัดในด้าน ต่างๆทั้งบุคลากร งบประมาณและทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของสิทธิร่วมกัน ทำให้เกิดการพัฒนา บนพื้นฐานของความพอประมาณ การใช้เท่าที่มีอยู่และค่อยเป็นค่อยไปโดยไม่ประมาท โดยการบริหารจัดการ มักจะขึ้นอยู่กับผู้นำชุมชน ไม่ได้มีการจัดตั้งรวมกลุ่มกันอย่างชัดเจน ซึ่งโดยส่วนมากจะอยู่ในรูปแบบของการ ทำงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน ภายในชุมชนมีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การทำกิจกรรม การเรียนรู้ แลกเปลี่ยนและตัดสินใจในระดับรากหญ้าและมีระบบโครงสร้าง กิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องเพื่อแก้ไขปัญหา และพัฒนาชุมชน ส่วนการบริหารจัดการในรูปแบบที่ 2 นั้นเกิดจากการร่วมมือกันระหว่างชุมชนกับภาครัฐหรือ เอกชน โดยมีหน่วยงานเข้ามาช่วยดูแล ให้การสนับสนุนในด้านการจัดการ การถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับ ชุมชน เป็นที่เล็งเห็นในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการบริหาร จัดการ เป็นต้น เป็นการหนุนเสริมจากหน่วยงานภายนอกที่มีแผนงานโครงการเป็นนโยบายเข้ามาสนับสนุนให้ ชาวบ้านเพื่อก่อให้เกิดรายได้ มีการรวมกลุ่มกันเป็นตัวแทนของชุมชน

โดยการจัดตั้งคณะกรรมการที่ดูแลโดยเฉพาะ เช่น ด้านการท่องเที่ยว ด้านการดูแลอนุรักษ์ป่าชุมชน เป็นต้น ซึ่งโดยส่วนมากมักจะอยู่ในรูปแบบของคณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน แยกออกมาจาก คณะกรรมการของหมู่บ้าน มีการวางแผนและจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหากชุมชนไหนมีทุนใน พื้นที่พอ มีการรวมกลุ่มกันทำงานอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นฐานเดิมอยู่แล้วก็จะสามารถเดินต่อไปได้ อย่างเข้มแข็ง หากชุมชนไหนที่ไม่มีความพร้อมจริงสิ่งที่เกิดขึ้นจะกลายเป็นปัญหาและเมื่อหมดงบประมาณ หรือแผนงานต่างๆแล้วหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆที่เป็นที่เล็งเห็นก็จะขาดการติดตามสนับสนุนความต่อเนื่องของ การดำเนินงาน แต่ไม่ว่าจะมีการบริหารจัดการพื้นที่ในรูปแบบใดก็ตามสิ่งสำคัญที่สุดก็คือ ตัวชุมชนเองที่มี ความโดดเด่นและมีอัตลักษณ์ในชุมชนอยู่แล้วเป็นทุน ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ หรือ ลักษณะของการ ดำรงชีวิตหรือประเพณีอันดีงามของชุมชน ซึ่งความโดดเด่นเหล่านี้มาจากพื้นฐานของชุมชนเองที่มีอยู่แล้วเพียง แค่ชุมชนร่วมรักษาและชูความโดดเด่นขึ้นมา การร่วมมือกันของชุมชนจะส่งผลให้ชาวบ้านเกิดความสามัคคี

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

และวางแผนทรัพยากรต่างๆ ของชุมชนและเป็นการส่งผลประโยชน์โดยตรงถึงมือชาวบ้านทั้งในด้านรายได้ โอกาสทางอาชีพ และคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งสามารถส่งต่อไปถึงรุ่นลูกหลาน ถือเป็นการท่องเที่ยวที่เป็นไปอย่าง ยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาระบบการจัดการชุมชนในการเป็นพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่ากันชนพื้นที่ อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย สามารถอธิบายได้ว่า ชุมชนที่อยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ป่ากันชนสามารถที่จะบริหารจัดการพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์จากทั้งการอนุรักษ์ป่าและการท่องเที่ยวได้ โดยในแต่ละชุมชนจะมีต้นทางของการก่อกำเนิดที่แตกต่างกัน โดยที่บางชุมชนเกิดขึ้นจากการต้องการอนุรักษ์ป่า ผลพลอยได้หลังจากนั้นทำให้เกิดการท่องเที่ยว หรือ บางแห่งมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นโดยดึงเอาทรัพยากรในชุมชนที่มีอยู่มาให้เกิดประโยชน์ โดยที่จะคำนึงถึงผลประโยชน์ของชุมชนเป็นสำคัญ โดยมีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนและพัฒนาให้สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทของชุมชน โดยมีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้นในชุมชน ที่มีการบริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการ โดยเน้นการขับเคลื่อนด้วยความเข้มแข็งของผู้นำและชุมชน ในการร่วมมือกันต่อสู้และแก้ปัญหาต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ของคนในชุมชน ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้โดยพึ่งพาทันทีให้น้อยที่สุด โดยปัจจัยที่ส่งผลให้ชุมชนสามารถจัดการตนเองได้นั้นเกิดจากการรวมตัวกันของคนในชุมชน ในการร่วมมือกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยอาศัยพลังจากกระบวนการรวมกลุ่ม และการสนับสนุนจากเครือข่ายภายนอกชุมชน ที่เห็นถึงความสำคัญหรือความจำเป็นในการร่วมมือกันในการดำเนินงานเพื่อที่จะนำไปสู่จุดหมายร่วมกัน ผ่านกระบวนการเรียนรู้ โดยอาศัยฐานคิดและประสบการณ์ของชุมชนในการสร้างระบบการจัดการจัดการตนเองที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการจัดการตนเองของชุมชนที่เป็นการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน มาใช้ในการจัดการชุมชนในทุกมิติ ทุกด้าน โดยมีกระบวนการศึกษา เรียนรู้ อย่างเป็นระบบ ให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง แต่ยังคงรักษาประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนไว้ รวมถึงสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนไว้ด้วย (สุภาวดี เพชรชนะ, 2558) โดยมีแนวทางขับเคลื่อนการดำเนินงานของชุมชน ที่ถือว่าเป็นฐานของการจัดการตนเองของชุมชนที่สำคัญ อันได้แก่ การเรียนรู้ เวทีประชาคม การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน พลังสามัคคีและความผูกพันกันของคนในชุมชนและภาวะผู้นำ (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2557)

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

องค์ความรู้จากการวิจัยสู่การพัฒนา

จากความสำเร็จที่นำไปสู่การวิจัยเพื่อศึกษากระบวนการจัดการชุมชนในการเป็นพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทยจะนำไปสู่การพัฒนาปัจจัยที่ทำให้ชุมชนสามารถจัดการตนเองได้ การร่วมมือกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยอาศัยพลังจากกระบวนการรวมกลุ่ม และการสนับสนุนจากเครือข่ายภายนอกชุมชน การร่วมมือกันในการดำเนินงานเพื่อที่จะนำไปสู่จุดหมายร่วมกัน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ โดยอาศัยฐานคิดและประสบการณ์ของชุมชนในการสร้างระบบการบริหารจัดการตนเองที่เหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ภาควิชาเครือข่าย ชุมชน ต้องศึกษากระบวนการจัดการชุมชนอย่างละเอียดเพื่อประสิทธิผลในการนำไปใช้ในพื้นที่

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษากระบวนการจัดการชุมชนที่มีบริบทแตกต่างกันเพื่อพัฒนากระบวนการให้หลากหลายมากขึ้น

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). รายงานภาวะเศรษฐกิจท่องเที่ยว ฉบับที่ 7. กรุงเทพฯ: บริษัท เอ็กเซล เสนท์ บิซิเนส แมเนจเม้นท์ จำกัด.
- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช. (2562). ข้อมูลนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ. สืบค้น 20 พฤศจิกายน 2562, จาก <https://catalog.dnp.go.th/dataset/stat-tourism>
- โครงการสุขภาพคนไทย. (2557). *ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองสู่การปฏิรูปประเทศจากฐานรากสุขภาพคนไทย*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล , สถาบันวิจัยประชากรและสังคม.
- ศศิชา หมดมลทิล. (2562). ท่องเที่ยวโดยชุมชนวิถีความยั่งยืน. ศูนย์วิจัยธนาคารออมสิน. สืบค้น 20 พฤศจิกายน 2562, จาก https://www.gsbresearch.or.th/wp-content/uploads/2019/10/GR_report_travel_detail.pdf
- สาลินี ทิพย์เพ็งและคณะ. (2561). *การศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนคูหาใต้ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา*. สืบค้น 20 พฤศจิกายน 2562, จาก <https://thm.msu.ac.th/conference/file/28.pdf>
- สุภาวดี เพชรชนะ. (2558). *กระบวนการจัดการตนเองของชุมชนบ้านมั่นคงสวนพลู เขตสาทร กรุงเทพมหานคร* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2550). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา.